

Η κουλτούρα της αγένειας Χαριτίνη Καρακωστάκη

Πώς φτάσαμε να θεωρείται κανονικότητα η επίδειξη των κακών τρόπων.

1. Όταν συναντιούνται τυχαία δύο άγνωστοι στον δρόμο, έλεγε ο Έρβιν Γκόφμαν (αμερικανός κοινωνιολόγος των ηθών της καθημερινής ζωής), αυτό που ακούγεται συχνότερα να βγαίνει από το στόμα τους είναι «καλημέρα» και «συγγνώμη». Και συμπλήρωνε: Αυτά τα «καλημέρα» και τα «συγγνώμη» πρέπει να τα λάβουμε σοβαρά υπόψη και να τα μελετήσουμε, αν θέλουμε να κατανοήσουμε πώς λειτουργεί μια κοινωνία.

2. Αν ο Γκόφμαν μπορούσε να κάνει μια βόλτα σε ένα ελληνικό αστικό κέντρο του σήμερα, ας πούμε στην πρωτεύουσα, θα παρατηρούσε ότι όταν συναντιούνται δύο άγνωστοι μπορούν να ακουστούν πολλά διαφορετικά πράγματα, εκ των οποίων σπανιότερα «καλημέρα» και «συγγνώμη». Ο εισαγωγικός χαιρετισμός συχνά απουσιάζει ή στην καλύτερη περίπτωση αντικαθίσταται από ένα, μάλλον επιθετικό, «να σας πω!». Η έκφραση δε του αιτήματος που πυροδοτεί την επικοινωνία είναι συχνά αδιαμεσολάβητη: «Θέλω αυτό» ή «Έχετε το τάδε;» ή «Το τσιγάρο σας έρχεται κατευθείαν πάνω μου!». Η απουσία της λεκτικής ευγένειας συνοδεύεται συχνά και από εκφράσεις αγένειας πέραν της φυσικής γλώσσας: η παντελής αδυναμία **συγκρότησης** ουράς σε ένα ταμείο και οι συνακόλουθοι αναστεναγμοί δυσαρέσκειας που βγαίνουν από το παρατοποθετημένο μπουλούκι των ανθρώπων, το σολιψιστικό μπλοκάρισμα του διαδρόμου ή της πόρτας στο βαγόνι του μετρό, η ευκολία με την οποία κάποιος «δεν σε βλέπει» και σε προσπερνά κλέβοντας τη σειρά σου, χωρίς να αντιλαμβάνεται καν το «δυνατό άγγιγμα» που προκύπτει από το «ασυναίσθητο» σκούντημα ή ποδοπάτημα, δεν είναι παρά μερικές από αυτές.

3. Η αγένεια δεν είναι προφανώς ελληνικό προνόμιο. Σε όλες τις πόλεις, όπου η επικοινωνία δεν γίνεται με όρους γνωριμίας όπως συμβαίνει στις πιο μικρές κοινότητες, οι άνθρωποι συχνά απογοητεύονται από τη συμπεριφορά τρίτων απέναντί τους. Το ενδιαφέρον όμως της ελληνικής αγένειας στις τυχαίες δημόσιες συναντήσεις μεταξύ αγνώστων είναι ότι αυτή δεν γίνεται ποτέ αντιληπτή ως μεμονωμένη παρέκκλιση από έναν κανόνα αστικής ευγένειας παρά θεωρείται κανονικότητα. Αντίθετα, μέσα σε ένα καθεστώς απόλυτης αστικής διαστροφής, οι τύποι ευγένειας είναι εκείνοι που θεωρούνται παρέκκλιση και γίνονται συχνά αντικείμενο γελοιοποίησης, σχολιασμού και (καλοπροαίρετης;) πλάκα.

4. Η κουλτούρα της αγένειας διαμορφώνει ασφαλώς και τους όρους δημοσιότητας των δημοσίων προσώπων. Φωνές, τσιρίδες, υποτιμητικός πληθυντικός και μάγκικος ενικός κυριαρχούν στη ζωντανή και τηλεοπτική πολιτική **αντιπαράθεση**. «Ακούς τι σου λέω, ρε; Ακούς τι σου λέω;», «Αυτό που σου λέω, εγώ!» ακούγονται να βγαίνουν από το στόμα μελιτζανοκόκκινων προσώπων έτοιμων να εκραγούν. Περιγραφικά επίθετα εν είδει κατηγορητηρίου (Καραγκιόζης, μαφιόζοι, λαμόγια, ρουφιάνοι) και ηθικολογίζοντες αφορισμοί («σα δεν ντρέπεστε!», «καλά, εντάξει, μπαρμπούτσαλα») και πού και πού κανένα αναστοχαστικό συγγνώμη («Μα είστε εντελώς ηλίθιος, συγγνώμη κιόλας») δίνουν και παίρνουν προτού τα διακόψει ρυθμικά η τέλεια μονοτονία της επανάληψης: «Με αφήνετε να μιλήσω; Με αφήνετε να μιλήσω; Μα γιατί δε με αφήνετε να μιλήσω;».

5. Η ελληνική κουλτούρα της αγένειας δεν είναι καθατή κακή, όπως αντίστοιχα μια άλλη εθνική κουλτούρα ευγένειας δεν είναι καθατή καλή. Πράγματι η χρήση κάποιων λέξεων όπως «καλημέρα», «συγγνώμη», «ορίστε», «παρακαλώ», «ευχαριστώ», καθώς και η χρήση του πληθυντικού αριθμού δεν εξασφαλίζουν από μόνες τους την καλή συμβίωση των κατοίκων των πόλεων, ούτε επαρκούν για να εξαλείψουν τη βία – βίαιες συμπεριφορές εκδηλώνονται κάλλιστα

και σε συνθήκης απόλυτης ευγένειας. Επιτελούν όμως, όπου χρησιμοποιούνται, μια σειρά από **πολύπλοκες** κοινωνικές λειτουργίες τις οποίες δεν πρέπει να παραβλέψουμε: οργανώνουν τις τυχαίες αλλά αναπόφευκτες συναντήσεις μεταξύ αγνώστων, φτιάχνουν μικρές καθημερινές τελετουργίες, αισθητικοποιούν την επικοινωνία κρύβοντας την πραγματική αδιαφορία που μπορεί να νιώθει ο ένας για τον άλλον, επιτρέπουν την έκφραση μέχρι και των πιο παράδοξων αιτημάτων διαλύοντας και ξαναφτιάχνοντας στιγμαίεις σχέσεις εξάρτησης. Κυρίως, όμως, υφαίνουν το πλαίσιο μιας κουλτούρας που υπολογίζει τον Άλλον, επιτρέπει την κριτική, αλλά επιζητεί τη συναίνεση.

567 λέξεις

Η Χαριτίνη Καρακωστάκη είναι πολιτική επιστήμων, υποψήφια διδάκτωρ Κοινωνιολογίας στην Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (Paris)

Πηγή: <http://www.tanea.gr/opinions/all-opinions/article/5005876/h-koyltoyra-ths-ageneias/>

Λεξιλογική παρατήρηση

Ο **σολιψισμός** (από το λατινικό solus ipse = ο ίδιος μόνο) ή **εγωμονισμός** είναι ιδεαλιστική υποκειμενική θεωρία, σύμφωνα με την οποία δεν υπάρχει τίποτε άλλο στον κόσμο εκτός από το υποκείμενο, τον άνθρωπο και τη συνείδησή του.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε την περίληψη του κειμένου σε 120-140 λέξεις. 25 μ.

2. Να εντοπίσετε δύο χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου κειμενικού είδους και να αναφερθείτε στο ρόλο του υπότιτλου σ' αυτό. 5 μον.

3. Να εξετάσετε την ισχύ των προτάσεων με βάση το κείμενο που έχετε μπροστά σας. 10 μον.

α. Η «καλημέρα» και η «συγνώμη» είναι τυπικοί χαιρετισμοί που δεν διευκολύνουν την επικοινωνία των ανθρώπων.

β. Η αγενής συμπεριφορά είναι απόδειξη εγωισμού, αδιαφορίας για τον Άλλο.

γ. Η αγένεια στη νεοελληνική κοινωνία έχει μια ιδιαιτερότητα ως προς την πρόσληψή της.

δ. Τα δημόσια πρόσωπα τηρούν τους κανόνες αστικής ευγένειας.

ε. Ευγένεια και αγένεια δεν ορίζονται ως έννοιες ταυτιζόμενες πάντοτε, η μεν πρώτη θετικά, η δε δεύτερη αρνητικά.

4. Να δώσετε τα δομικά μέρη της 4^{ης} παραγράφου και να αναγνωρίσετε τον τρόπο ανάπτυξής της, παραθέτοντας τα στοιχεία που δικαιολογούν την απάντησή σας. 5 μ.

5. Να εντοπίσετε δύο τρόπους πειθούς στο κείμενο και τα αντίστοιχα μέσα στα οποία καταφεύγει η αρθρογράφος. 4 μ.

6. Να δώσετε τις συνώνυμες των υπογραμμισμένων λέξεων ώστε αυτές να ταιριάζουν στο δεδομένο γλωσσικό περιβάλλον, και τις αντώνυμες των λέξεων με τα έντονα γράμματα. 6 μ.

7. Παρατοποθετημένο 2^η παρ., παρέκκλιση 3^η παρ., παραβλέψουμε 5^η παρ., παράδοξων 5^η παρ.: Τι κοινό έχουν αυτές οι λέξεις του κειμένου; Ποια σημασία προσδίδει αυτό στην καθημιά; 5 μον.

Παραγωγή λόγου

Η απουσία της ευγένειας στην καθημερινότητά μας είναι η αφορμή για να γράψετε ένα άρθρο 500-600 λέξεων στη σχολική σας εφημερίδα, στο οποίο θα αναφερθείτε σε περιπτώσεις αγενούς συμπεριφοράς που συναντάτε καθημερινά και στις αιτίες που τις γεννούν και τις έχουν γιγαντώσει στις μέρες μας. **40 μον.**